

НАШИТЕ НОВИ ЗАДАЧИ

Победата на 9 септември 1944 г., осъществена с ценната помощ на съветската армия-освободителка, е звено от всемирноисторическата победа, която въоръжените сили на великия Съветски съюз одържаха над хитлеристка Германия и милитаристична Япония.

В резултат на тази победа нашата страна отпадна от империалистическата система и се нареди в лагера на свободолюбивите и демократични държави начело със Съветския съюз.

Революционната политическа промяна на 9. IX. 1944 г. е коренен прелом в общественото и икономическо развитие на нашата страна. „На 9 септември политическата власт в България бе изтръгната из ръцете на капиталистическата буржоазия, от експлоататорското монархо-фашистко малцинство и премина в ръцете на болшинството от народа, трудещите се от градовете и селата, при активната и ръководеща роля на работническата класа и нейния комунистически авангард“ (Г. Димитров).

Още в първите години след славното Деветосептемврийско въстание благодарение безкористната помощ на великия Съветски съюз и под ръководството на Българската комунистическа партия нашата народнодемократична държава завоюва големи политически и икономически успехи.

За един къс период отечественофронтовската власт проведе аграрна реформа, национализира подземните и надземни природни богатства, промишлените предприятия, банките, едрата градска собственост; премахна натуралната поземлена рента, иззе едрия земеделски инвентар; външната търговия стана монопол на държавата и пр.

Всичко това откри възможност за постепенното ликвидиране противоречието между обществения характер на производството и частнокапиталистическата форма на присвояване. Пристъпи се към ликвидиране корените на анархията, кризите и безплановостта в народното ни стопанство.

Чрез изпълнението на двегодишния народностопански план се изживя тежката икономическа разруха, причинена от безогледното ограбване на страната от управляващата монархо-фашистка клика, възстанови се стопанството на предвоенно ниво и се създадоха реални предпоставки за осъществяването на първия петгодишен народностопански план.

В нашата страна закипя мощен стопански и културен подем. Пристъпи се към по-рационалното използване на природните богатства, което наложи и всестранното им проучване. Изграждането на язовири, електроцентрали, напоителни системи, полезащитни пояси, заводи, фабрики, пътища и други строежи на социализма у нас постави отговорни задачи пред физическата и икономическа география.

Преди 9 септември 1944 г. географските науки в България бяха изцяло впрегнати в услуга на буржоазната идеология, а в последните години преди тази дата — и в услуга на най-човеконенавистнически геополитични и нацистки тенденции.

В методологично отношение географските науки у нас стояха на ниво, което отговаряше на буржоазните идеалистически схващания. Географията беше хорологична наука в духа на А. Хетнер, която откъсваше развитието в пространството от развитието във времето. Вулгарният географски материализъм нанесе дълбоки поражения върху методологичните принципи в географията, за която икономиката бе само едно свойство на територията.

Географските науки бяха откъснати от практиката и съществуваха затворени в научните кабинети на Географския институт при Историко-филологическия факултет на Софийския университет и в кръговете на Българското географско дружество. Единственото поприще, в което се проявяваха географските науки, беше национално-шовинистичната тенденция на тогавашната наша буржоазна действителност.

Колкото и ценни и самобитни елементи да има в дейността на първите професори по география А. Иширков и Ж. Радев, тяхното дело, развило се в рамките на тогавашната буржоазна обстановка, носи белега на географския материализъм и детерминизъм, които спъваха творческото развитие на географските науки.

*

Физическата география, която изучава закономерностите в развитието на природния комплекс — географската среда, нейната структура и пространствена диференциация, с оглед рационалното ѝ използване и целесъобразно изменение, е наука, която има голямо значение за възхода на социалистическото строителство.

Географската среда като необходимо и постоянно условие (макар и не определящо) за материалния живот на обществото, в епохата на социализма е обект на планомерно и системно изменение, което е възможно само при познаване законите на развитието на физикогеографския комплекс. Пример за творчески и научен подход към географската среда ни дава строителството на комунизма в СССР.

Великият Сталински план за преобразяване на природата, като използва най-напредналата социалистическа техника, цели подобрене условията на живота на трудещите се маси чрез покоряване природните стихии и впрягането им в услуга на човека, за непрекъснато повишение на промишленото и селскостопанско производство.

Мястото на физикогеографите в борбата за осъществяване плана за преобразяването на природата е ясно определено от формулираните по-горе задачи на тази наука — разкриване на физикогеографските закономерности с оглед видоизменението на самата географска среда, въпроси, по които нашата физикогеографска наука все още недостатъчно е дала необходимия принос.

Лесомелиоративните мероприятия по засаждане на полезащитните пояси — едно от звената на плана за преобразяване на природата,

са свързани с познаване закономерностите във формирането на местния климат, които са дълбоко географски, обусловени от противоречивото взаимодействие между отделните материални компоненти на физикогеографския комплекс. Противоерозионната, снегозадържаща и противоизпарителна роля на горските пояси може да бъде разкрита само при приложение на комплексния физикогеографски подход към явленията.

Постройката на хидроелектроцентрали, оросителни канали и вътрешни водни пътища е друго не по-маловажно звено на Сталинския план за преобразяване на природата. Изкуственото напояване, използване на течащите води за електродобив и за съобщителни линии изисква предварителен анализ на режима на водния кръговрат в границите на водния басейн и подробно физикогеографско проучване на хидроклиматичните и почвено-растителни особености на географската среда. Само така изграждането на хидромелиоративните мероприятия като енергетичната база на селското стопанство и промишлеността ще бъдат правилно изведени докрай и ще дадат условия за повишение на селскостопанското и промишлено производство.

Тези основни задачи по преобразяване на природата в СССР стоят и пред трудоците се у нас във връзка с построяване икономическите и културни основи на социализма.

Приложението на физикогеографската теория в практиката по осъществяване мероприятията на плана за преобразяване природата на Добруджа е едно от средствата за движение напред, за развитие в областта на физическата география.

Ефективността на геоморфоложките, климатични и хидроложки методи на изследване при осъществяване на този план ще бъде пробният камък за преценяване стойността на натрупания досега опит, проверка на теорията на физическата география от практиката. Корекциите, наложени от тази практика, ще бъдат живителни сокове, които ще дадат нови направления в развитието на геоморфологията, климатологията, хидрологията и пр.

Във връзка с тези основни задачи физикогеографите трябва да проучат комплексно природните условия на областите, в които се провеждат крупни мероприятия (Добруджа, Родопите, областите на големите находища на полезни изкопаеми и големи хидротехнически бази).

Физикогеографите трябва да се насочат: 1) към ефективните методи на геоморфоложко изследване и картиране съобразно конкретните изисквания на практиката (язовиростроене, лесомелиорации, пътно строителство и пр.); 2) към закономерностите в развитието на съвременните морфогенетични процеси с оглед правилната прогноза на тези процеси при изменението на географската среда във връзка със социалистическото строителство; 3) към провеждане на комплексния експедиционен метод при проучване физикогеографските условия, въсред които се разгъват мероприятията на социалистическото строителство; 4) към изучаване компонентите на физикогеографския комплекс в тях-

ната дълбока диалектическа връзка и отчитане влиянието на човешката дейност в развитието на тези компоненти; 5) към микропроцесите (микrokлимат, хидромелиоративно поле, изкуствени водоеми, микро-релеф, полезащитни пояси), въздействието върху които е реално осъществимо и сумарното взаимодействие между които формира макропроцесите (макроклимат, воден баланс, морфогенеза на едрите форми).

Цялата тази целенасочена дейност в областта на физическата география при осъществяване програмата за изграждане на икономическите основи на социализма в нашата страна трябва да намери отражение в един научен атлас на България, в който наред с икономическата да бъде дадена и физикогеографската картина на нашата страна, нейните природни ресурси и мобилизирането им паралелно с развитието на социалистическото строителство.

Тази дейност трябва да намери синтезата си в една монография върху физическата география на България, в която да се разкрият закономерностите на развитието на географската среда при все по-голямото и по-голямо въздействие на човека върху природата.

*

Икономическата география като обществена наука за географското разпределение на производството, за условията и особеностите на неговото развитие при социализма и капитализма в различните страни и райони има да играе важна роля в настоящия момент от икономическото развитие на страната ни. Икономгеографското проучване на България има голямо значение за плановото териториално разпределение на производството, което е важно и необходимо условие за рационалната организация на социалистическата икономика, за по-ефикасно използване на природните богатства и трудови ресурси, за високата производителност на труда.

При социалистическото строителство е необходимо укрепването на творческата връзка между теорията и практиката. Науката безусловно може и трябва да се постави в услуга на социалистическата практика, на предана служба на народа.

Бързото и планово развитие на икономиката на нашата народна република поставя важни народностопански проблеми и пред научните работници в областта на географските науки. Належащо е всестранното географско проучване на страната, нейното физикогеографско и икономгеографско райониране, които ще подпомогнат стопанския и културен възход на България.

За правилното разрешаване на поставените проблеми е необходимо географските науки у нас по-скоро да се отърсят от промъкналите се буржоазни антинаучни теории и да изградят своята методология на марксистко-ленинска основа.

Целите и задачите на науката, а в това число и на икономическата география са в зависимост от социал-икономическата структура на обществото. При капитализма икономическата география обслужва инте-

ресите на господстващата класа. Тя се превърна в лъженаука, която фалшифицира действителността, прикрива недъзите на капитализма в развитието на производството и географското му разпределение, изпълнява разузнавателни функции с цел за икономическа експанзия и империалистическа агресия на монополистичния капитал и пр., и пр.

Коренно различни са целите и задачите на икономическата география в Съветския съюз. Те се определят от общите задачи за максимално повишаване жизнения и културен уровень на трудещите се под ръководството на славната КПСС, за построяване на комунизма в тази страна. Ето защо развитието на икономическата география в Съветския съюз е тясно свързано с комунистическото строителство. За да подпомогне планомерното и бързо развитие на производството, съветската икономическа география трябваше да ликвидира с влиянието на антинаучните, буржоазно-апологетични теории на Хетнер, Тюнен, Вебер и др., които послужиха като теоретическа основа на прикритите врагове на социалистическото строителство, и да се преустрои на принципите на марксизма. В това отношение икономическата география в Съветския съюз има големи достижения.

Съветската икономическа география разкрива закономерности от обществен порядък, тясно свързани с развитието и географското разпределение на производството. При това производството се разглежда като съвкупност и единство на производителни сили и производствени отношения, свойствени на дадена общественоекономическа формация. По такъв начин съветската икономическа география не откъсва производителните сили от производствените отношения, не търси вечни закономерности, независещи от икономическите формации.

Изхождайки от определението на Й. В. Сталин за ролята на географската среда като едно от постоянните и необходими условия за материалния живот на обществото, което може да ускори или забави неговото развитие, съветската икономическа география включва в сферата на своите изследвания влиянието и на географската среда за развитието и географското разпределение на производството. По такъв начин, преустройвайки се на марксистически начала, икономическата география в Съветския съюз ликвидира както с „левите“ уклони към икономизма, така също и с географския детерминизъм.

Практиката на социалистическото строителство доразви, обогати и широко използва достиженията на икономическата география. По такъв начин се потвърди единството между теорията и практиката.

Достиженията на икономическата география в Съветския съюз имат голямо значение за развитието на тази наука и у нас. Ползувайки се от тези достижения, ние можем и трябва да поставим икономическата география в услуга на нашето социалистическо строителство. Необходимо е да се отбележи, че поради обективни и субективни причини икономическата география у нас все още изостава в това отношение. Недостатъчно се проучва богатият опит на социалистическото строителство в СССР. Анализът на конкретните икономгеографски данни все още недостатъчно се провежда съгласно марксистическите принципи за

развитието и географското разпределение на производството в преходния период.

След станалите дълбоки социал-икономически преобразувания в нашата страна през годините след 9. IX. 1944 г. в интерес на трудещите се беше час по-скоро да се ликвидира тежкото икономическо наследство от капитализма. В това отношение световно известният пролетарски деец и велик син на нашата страна Георги Димитров даде ценни указания, че е необходимо „чрез индустриализация и електрификация на страната и машинизиране на земеделието да се постигне за 15—20 години това, което други народи при други условия са постигнали за цяло столетие“. Тези мъдри указания легнаха в основата на първия петгодишен народностопански план, който заслужено носи името Димитровска петилетка.

Главната икономическа и политическа задача на петгодишния народностопански план беше да изгради основите на социализма, като превърне родината ни в икономически развита страна с мощна промишленост и модерно земеделие. Планът предвиждаше съотношението между земеделското и индустриално производство от 70:30 през 1939 г. да се измени на 53:47 през 1953 г. Такъв скок в промишленото развитие на нашата страна не бе възможен при капитализма. Индустриализацията на страната става по социалистически път. Най-бързо се развива тежката промишленост, която дава средства за производство и осигурява по-нататъшния подем на леката промишленост, транспорта и селското стопанство. През петилетката производството на тежката промишленост се увеличи 6,5 пъти, а на леката промишленост — 3 пъти.

В резултат на социалистическото преустройство на селското стопанство — на кооперирането му, машинизирането, внедряването на модерна съветска агротехника и пр., производството му в края на петилетката далеч надмина съответното производство от 1939 г.

Поради бързото и планово развитие на промишлеността, селското стопанство, транспорта и търговията в края на петилетката народният доход е почти двойно по-голям, отколкото през 1939 г.

Всичко това, което беше предвидено по петгодишния народностопански план, вместо за 5 се изпълни за 4 години поради правилната стопанска политика на отечественофронтовското правителство, благодарение големия ентузиазъм на трудещите се и при ценната и безкористна помощ от страна на Съветския съюз и страните с народна демокрация.

Големите стопански и културни достижения през петилетката са решителна крачка към осъществяване на една от основните грижи на Партията за непрекъснатото подобряване материалния и културен уровень на трудещите се от града и селото.

През периода на нашата първа петилетка се промени не само състоянието, структурата на народното стопанство, но се измени и географският облик на страната. Построени са язовири, електростанции, напоителни системи, заводи, фабрики, далекопроводи, железопътни линии, шосета и пр. Особено много се промени икономгеографският облик

на изостаналите при капитализма периферни краища на страната, като Добруджа, Странджа, Родопите, северозападната част на Дунавската равнина.

Новото географско разпределение на производството в нашата страна в течение на петилетките се извършва съгласно следните основни ленинско-сталински принципи за разпределение на производителните сили при социализма:

1. Приближаване на промишлеността към източниците на суровини и към районите на потребление.
2. Осигуряване стопански подем на изостаналите при капитализма периферни райони на страната.
3. Най-целесъобразно използване на природните източници и условия в цялата страна и в отделните ѝ райони.
4. Премахване наследената от капитализма противоположност между града и селото.

При планомерното разпределение на производителните сили възниква комплекс от проблеми, които са най-тясно свързани с организацията на социалистическото стопанство. Съставна част от този комплекс е и проблемата за икономическото райониране на нашата страна. У нас трябва да се създадат териториално-производствени комплекси с максимално развитие на вътрешни производствени връзки, със специализация в общодържавен мащаб и пр. При практическото осъществяване на районирането трябва да се вземат не изолирани признаци, а съвкупност от условия, които способствуват за развитие на народното стопанство във всеки район. За най-правилно разрешаване на проблемата за районирането трябва да се имат предвид ония условия, които набелязва Съветският държавен планов комитет във връзка с районирането на РСФСР.

В резолюцията на Петия конгрес на Българската комунистическа партия по петгодишния народностопански план (1949—1953 г.) се постави най-отговорно задачата да се осигури стопанското райониране и районно планиране на страната. При социалистическата икономика трябва да съществува и единство между икономическото и административно-териториално делене на страната. Всичко това задължава икономгеографите да предприемат цялостното проучване на страната и да дадат своя ценен принос за най-целесъобразното и отговарящо на социалистическата практика икономгеографско райониране на България.

Икономгеографското изучаване на нашата страна има голямо практическо значение. То ще подпомогне плановете, деятелите по търговията, много икономисти, партийни, административни, кооперативни и др. функционери.

Икономгеографски познания са необходими и на широките народни маси. Те искат да знаят какви са достиженията на нашето социалистическо строителство, как се изменя икономгеографският облик на страната, какви са перспективите на широко разгърнатото се мирно строителство и пр. Всичко това укрепва вярата на трудещите се в светлото бъдеще на социализма и комунизма и ги вдъхновява за още

по-упорита, по-напрегната и по-творческа работа. Особено голям е интересът на трудещите се към географията на Съветския съюз и страни с народна демокрация, към стопанските и културни достижения и перспективи в целия лагер на демокрацията и социализма. Успоредно с това не отпада и интересът към географията на капиталистическите страни. Всеки иска да знае природните богатства, политическия и стопански живот, положението на работническата класа в антидемократическия, капиталистически лагер. Сравнявайки нищетата и мизерията на трудещите се в капиталистическите страни с непрекъснатото увеличаване на жизнения и културен уровень на трудещите се в лагера на демокрацията и социализма начело със Съветския съюз, гражданите на нашата народна република виждат още по-ясно големите преимущества на социализма пред капитализма.

*

Колкото и малки да са успехите в развитието на географските науки у нас след 9 септември, те заслужават да бъдат отбелязани в страниците на научния орган на Българското географско дружество.

По време на отпразнуването 50-годишнината на Географския институт при Университета и 30-годишнината на Българското географско дружество през 1949 г. пред нашата географска общественост бяха набелязани основните задачи, които тогава стояха пред българската географска наука и за разрешението на които трябваше да се мобилизират всички български географи.

Благодарение на задружните усилия и помощта на Партията и Правителството част от поставените тогава задачи бяха благополучно разрешени.

С общи думи нашите успехи могат да бъдат резюмирани, както следва:

1. Преподавателската дейност при географските катедри в Университета се разшири, увеличи се броят на преподавателите. Въведоха се нови географски дисциплини, изработиха се нови учебни планове и програми, като се използва широко опитът на съветската география. Написаха се някои университетски учебници и учебници за средните училища, стоящи на задоволително научно и идейно-политическо ниво.

2. Научно-изследователската дейност в областта на географията се приближи до практиката. Нашето строителство започва да чувствава нуждата от геоморфолози, климатолози, хидролози, икономгеографи на селското стопанство, на транспорта, географи-картографи и пр.

3. През 1950 г. се създаде Географски институт при Българската академия на науките, който играе ролята на ръководещ център на научно-изследователската работа в областта на географските науки в България със свой научен орган.

4. Със създаването през 1951 г. на Биолого-геолого-географския факултет специалността география премина организационно от цикъла на философско-историческите науки в цикъла на геолого-географските науки.

5. Въведоха се редица географски дисциплини и в другите висши учебни заведения (Политехника, Висш икономически институт, Висш финансово-стопански институт и пр.), така необходими при подготовката на редица специалисти.

6. Разви се широка научно-популяризаторска дейност чрез издаването на географски списания — Географски преглед, Страни и народи и География, и изнасяне на лекции и доклади.

7. Създаде се аспирантски институт при специалността география.

8. Специалистът-географ е вече търсен във ведомствените служби и институти и е предвиден в щатните таблици.

9. Реорганизира се структурата на Българското географско дружество, което влезе в състава на Българската академия на науките.

Българската география несъмнено има с какво да се поздрави, но същевременно пред българските географи стоят огромни и отговорни задачи: разширяване на започнатата работа и широко внедряване на географските науки в практиката на социалистическото строителство у нас.

Тези големи задачи могат да бъдат правилно разрешени само на базата на всестранното усвояване на марксизма-ленинизма, на задълбоченото изучаване на гениалния труд на Й. В. Сталин „Икономически проблеми на социализма в СССР“. Този труд, в който с пределна яснота се разработва въпросът за характера на икономическите закони при социализма, разкриват се законите на общественото производство и разпределението на материалните блага в социалистическото общество, набелязва се пътят на постепенния преход от социализъм към комунизъм и се дава научна разработка на проблемите на съвременния капитализъм, има извънредно голямо значение за развитието на теорията и практиката на географските науки.

Ноември, 1952 г.